

השלחן, מפני שכבוד השבת הוא שהשלחן יהא נקי ומסודר, והרי זה נחשב כ'צורך מקומו', שמותר בכלי שמלאכתו לאיסור (וכעין זה מובא בשם הגר"פ שיינברג שליט"א (ב'דברי חכמים' 329), שלצורך נקיון המקום נחשב כ'צורך מקומו'. וע"ע שמירת שבת כהלכתה (כ, ובהערה כד) אם פינוי כלי מפני האורחים, נחשב 'צורך מקומו').

(ע"ב) גלית אדעתך דכרבה סבירא לך; לכולי עלמא שרי לדיך אסור – 'שהרי אף המתיר יש לו להורות לאסור למי שדעתו כדברי האסור, כדאיתא בשבת פרק כל הכלים... (מתוך שו"ת הריב"ש תצח).

*

ושמעתי ממאן דהו דרב שלא שח שיחה בטילה, וזה דמשיחותיו במילי דעלמא נקבעו דברי תורה, כמו בשבת אייתי ליה שותא לכהנא וכו' ולמדו מזה דין טלטול, ושם למדו מזה דלא היה מדבר לבטלה אם לא שבא להשמיענו דין זה ע"ש. ובחולין (קיא:): 'היב טעמא כולי האי' ולמדו מיניה דין נ"ט בר נ"ט ע"ש. ויש עוד בפסחים (עד רע"ב), 'אמר ליה אי מעליה טפליה הב לי ואיכול'. ובאמת גם מהרבה תנאים ואמוראים יש כהאי גוונא הרבה בתלמוד. ובכמה דוכתי יש שלא נכתב גוף השיחה רק הד"ת היוצא... והכל בכתב מיד ד' עליהם השכל. וכמו בנביאים, נבואה שלא הוצרכה לדורות לא נכתבה כמו שאמרו במגילה (יד.). כן בחכמי תורה שבעל פה. ובודאי כל אחד מתנאים ואמוראים חידש הרבה דברי תורה בכל ימי חייו ונמצא מהם רק מימרות מועטים, והם אותם שידעו שצריכים להיכתב וזכרון בספר לעולמי עד. וכן בעניני השיחות שקבעו הכל מה שיש בו צורך לעלמי עד וכל דבריהם במדה ובמשקל...'

(מתוך דברי סופרים לר"צ הכהן, לו)

דף קכה

'שירי פרוזמיות אסור לטלטלן בשבת'. פרשו הראשונים 'פרוזמיות' – טליתות. ופרש הראב"ד (מובא בראשונים, וכן הוזכרה דעה זו בשו"ע): דוקא טליתות של מצוה מפני שאדם בודל מהן ואינו מקנח עצמו בהן ולא מיחדן לתשמיש מגונה, אבל שירי בגדים אחרים – מותר לטלטלם, שאינם גרועים מחתיכת חרס קטנה שראויה לקינוח טינוף כדלעיל.

'אמר אביי: במטלניות שאין בהן ג' על ג' דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים' – אבל יש בהם ג' על ג' מותרים העניים לטלטלם, או גם עשירים הנמצאים בבית עניים (תוס' להלן קכו: ד"ה כיון). הט"ז הסיק שאינו מותר לעשיר אלא אם הוא דר בבית העני, אבל לא עשיר דעלמא (הובא במשנ"ב שח ס"ק קע). והחזון-איש (מג, כ) חולק וסובר שמותר גם לעשיר דעלמא.

ואם בעל הבגד עשיר, הרי הוקצה הבגד מדעתו ואסור לכל, גם לעניים. ואין חילוק בין עניים שבביתו לעניים שבחוץ (כן הכריע המשנה-ברורה, כדעת הט"ז מגן אברהם ותוספות שבת, דלא כב"ח וש"ג).

עוד בענין דבר האסור בשימוש לאחד ומותר לאחר, האם דינו כ'מוקצה' ליה האסור בו – ע' בשער המלך ריש הלכות לולב; קהלות יעקב שבת כג.

'שברי כלים'. בזמננו הרבה שברי כלים מוקצים הם מפני שאין התר לשברים אלא כאשר משתמשים בהם לפעמים כמות שהן, אבל לא בשברים הנזרקים לאשפה (כדברי הגר"ז שח, כו; משנ"ב סקמ"ח. ובשברים משתמשים בהם לעתים, מותר אפילו בדעתו לזרקים, ואפילו זרקם לאשפה בשבת, כל שלא זרק מבעוד יום – מותרים, כמבואר בגמרא). ולכן כיום שרוב שברי הכלים נזרקים ואין בהם שימוש, אסור. (עפ"י הגרבי" זילבר שליט"א – מובא בספר שלמי יהודה ג, ד).

ויש סוברים שאין איסור אלא בדברים שנזרקים משום שיש בהם פגם שאינם נאותים לשימוש, אבל אם השברים נזרקים רק מחמת שפע הכלים הנמצאים – עומד ההתר בעינו כי עדיין שם 'כלי' עליהם לענין איסור מוקצה (כן דעת הגר"ח פ' שיינברג שליט"א, בקונטרס המוקצה שבסוף ספר שלמי יהודה).

כל שבר כלי שאפשר לתקנו ולחברו אל הכלי בנקל, ובלעדיו אין הכלי ראוי לשימוש העיקרי, כגון רגל של ספסל שנשמטה – אסור לטלטל את הכלי ואת השבר, מחשש שמא יבוא לתקנו בשבת (כדלהלן קלה: בכירה שנשמטו רגליה. וכדברי הרמ"א שח, טו בספסל שנשברה רגלו. ובשו"ת אמרי יוסף (ח"א רב) כתב שאין לדמות שאר כלים לכירה וספסל. ואולם כמה פוסקים חולקים על כך). ואפילו אם ניתן להשתמש בכלי על ידי הדחק ללא השבר, אסור (כן הוכיחו מדברי רבנו חננאל קלה:).

וכתבו הפוסקים לפי זה שזוגיות שנשמטו ממסגרת המשקפים – אסורות בטלטול (ע' בכל הפרטים בספר שלמי יהודה ד, יג). ואילו בספר דברי חכמים (315) הביא בשם הגר"ח פ' שיינברג שליט"א שמותר לטלטלן. בספר שמירת שבת כהלכתה (כה, מה) כתב: חישוק גומי שהוטס מאופן העגלה, או קפיץ שיצא ממקום חיבורו, כיון שאסור לתקנם בשבת, אם אפשר בנקל לתקן את הטעון תיקון, אסורה העגלה בטלטול, גזירה שמא יבוא לתקן בו ביום (וכ"כ בשלמי יהודה ג, ה).

וממו"ר הגר"מ פרבשטיין שליט"א שמעתי (בשיעור – אייר תשמ"ט) שיש להתיר, כיון שהעגלה ראויה לשימוש ואעפ"י שהיא חורקת. ואין זה דומה לספסל שנשברה רגלו שהחמיר הרמ"א – כי שם אין הספסל ראוי לשימוש הראוי לו כמות שהוא עתה אלא בסמיכה על ספסל אחר. ויש להסתפק במשקפים שנותקה מהם ידית אחת. עכ"ד.

'מתקיף לה רב אשי, אי הכי אדמיפלגי בשברי תנור ליפלגו בתנור גופה, השתא תנור גופה לרבי יהודה לא הוי מנא שבריו מיבעיא?' יש לתמוה מדוע התנור עצמו אינו 'כלי' לענין שבת, הלא ראוי הוא לכל דבר. ואפשר, כיון שתנור זה מיוחד למלאכתו ולא למלאכה אחרת, והתורה אמרה שדרך תנור להיות מחובר ולפיכך אינו יורד לידי טומאתו שעדיין עתיד הוא לחברו לארץ ולפיכך אינו נקרא תנור ולא כלי עד שיחברנו, הלכך גם לענין שבת אינו 'כלי'.

אמנם יש לפרש שסברא זו אינה עומדת לפי האמת אלא רב אשי מקשה רק לפי מה שרצה רבא לדמות שבת לטומאה, 'אי הכי תנור גופה', אבל באמת נחשב התנור הזה 'כלי' לענין שבת, שהרי הוא חזק וגמור אף אם אינו מחובר לקרקע, ורק לענין טומאה גזרת הכתוב היא (עפ"י רמב"ן).

י"ל שרבה עצמו גם כן סובר שתנור תלוש כלי הוא לענין שבת, ורק לענין שבריו נקט להשוות לטומאה מפני שאין בהם שימוש חשוב. ונראה (וכ"מ בתורי"ד, ע"ש) שהולך הוא לשיטתו לעיל קכג. שכל שאינו 'כלי' לענין קבלת טומאה, אינו נחשב 'כלי' לענין שבת הגם שיש בו שימוש מה [ואב"י שם חלק, ועל כן פירש כאן באופן אחר].

(ע"ב) 'אהל עראי'. נראה שכל אהל שצורתו מוכחת עליו שאינו של קבע, הגם שעשוי בחזק – אהל עראי הוא, וכגון רשת הפרוסה על הטנק שממשיכים אותה מחוצה לו כדי לעשות שם רשות היחיד, לאפשר להעביר חפצים מהטנק החוצה, אף על פי שתולים אותה בחזקה – דינה כאוהל עראי (הגר"מ פרבשטיין שליט"א – עפ"י שיעור, סיון תשמ"ט).